

MVZ159 Spojené státy ve východní Asii

1. přednáška

Determinanty americké zahraniční politiky v Asii v 19. století

- A) Geografická vzdálenost mezi USA a regionem.
- B) Vojenská slabost USA.
- C) Velmocenské soupeření ve východní Asii.
- D) Kontinentální expanze a vnitropolitický vývoj v USA.
- E) Vliv veřejného mínění.
- F) Specifický charakter jednotlivých východoasijských státních útvarů.

První kontakty mezi USA a státy východní Asie

- Určité obchodní kontakty s Čínou existovaly již před vyhlášením nezávislosti USA.
- Obnovení obchodních kontaktů krátce po získání nezávislosti (v letech 1784-1785).
- Podpora rozvoje obchodu s Čínou americkým Kongresem (zákony z let 1789 a 1791).
- Významným stoupencem podpory obchodu s Čínou je v tomto období například T. Jefferson = zahraniční obchod jako zdroj národní síly.

Problémy obchodu s Čínou

- Velkým problémem pro Západ bylo, jak za dovoz zboží z Číny zaplatit. Číňané akceptují platby stříbrem, ovšem taková forma obchodu byla dlouhodobě neudržitelná.
- Snaha západních obchodníků zvýšit své zisky prodejem západního zboží na čínském trhu.
- Čína uplatňuje na obchod se západními státy významné restriktce.

Úspěchy amerických obchodníků

- Ještě na konci 18. století získávají američtí obchodníci druhý největší podíl na západním obchodu s Čínou (po VB).
- USA těží z lovu velryb v Pacifiku, ve stejných vodách loví tuleně a mořské vydry, jejichž kožešiny jsou na čínském trhu velmi žádané.
- 36 let intenzivního lovu těchto zvířat vede k velkému poklesu jejich počtu a neudržitelnosti dosavadního objemu vývozu kožešin do Číny.
- Hledání nového vývozního artiklu, jímž se nakonec stává opium.
- Američtí obchodníci přitom využili skutečnost, že britská Východoindická společnost v obavách, aby neztratila svá privilegia v obchodu s Čínou, zakázala dovoz opia na svých lodích.
- Vede to k tomu, že se opium převáží na lodích jiných společností, mezi nimiž získávají vůdčí postavení americké společnosti a obchodníci.

Zhodnocení prvních padesáti let americko-čínských vztahů

- Jsou charakterizovány rychlým a intenzivním rozvojem obchodních vztahů.
- Výrazným rysem tohoto období je přenechání iniciativy a v zásadě i předání odpovědnosti za vývoj vztahů s Čínou soukromým obchodníkům (odlišnost od VB).
- Vybraní američtí obchodníci jsou pověřováni plněním diplomatických povinností.

První oficiální americká diplomatická mise ve východní a jihovýchodní Asii (1832-1833)

- Zahájena v roce 1832. Jejím cílem byl Siam (dnešní Thajsko), arabský Maskat (dnešní Omán), Annam a Kočinčina (na území dnešního Vietnamu).
- Vedením mise nebyl pověřen profesionální diplomat (typické pro VB) či voják (typické pro Francii), ale majitel lodní společnosti Edmund Roberts.
- Roberts během cesty ignoroval čínský zákaz vstupu cizích válečných plavidel do Kantonu, kde přes čínská varování zakotvil na 6 týdnů.
- Úspěch jeho mise v Siamu, kde se mu v roce 1833 podařilo uzavřít Smlouvu o přátelství a obchodu mezi USA a Siamem (položila základ přátelských vztahů mezi oběma zeměmi, které od tohoto okamžiku přetrvaly až do dnešních dnů).
- Obdobnou dohodu se podařilo uzavřít i se sultánem z Maskatu.

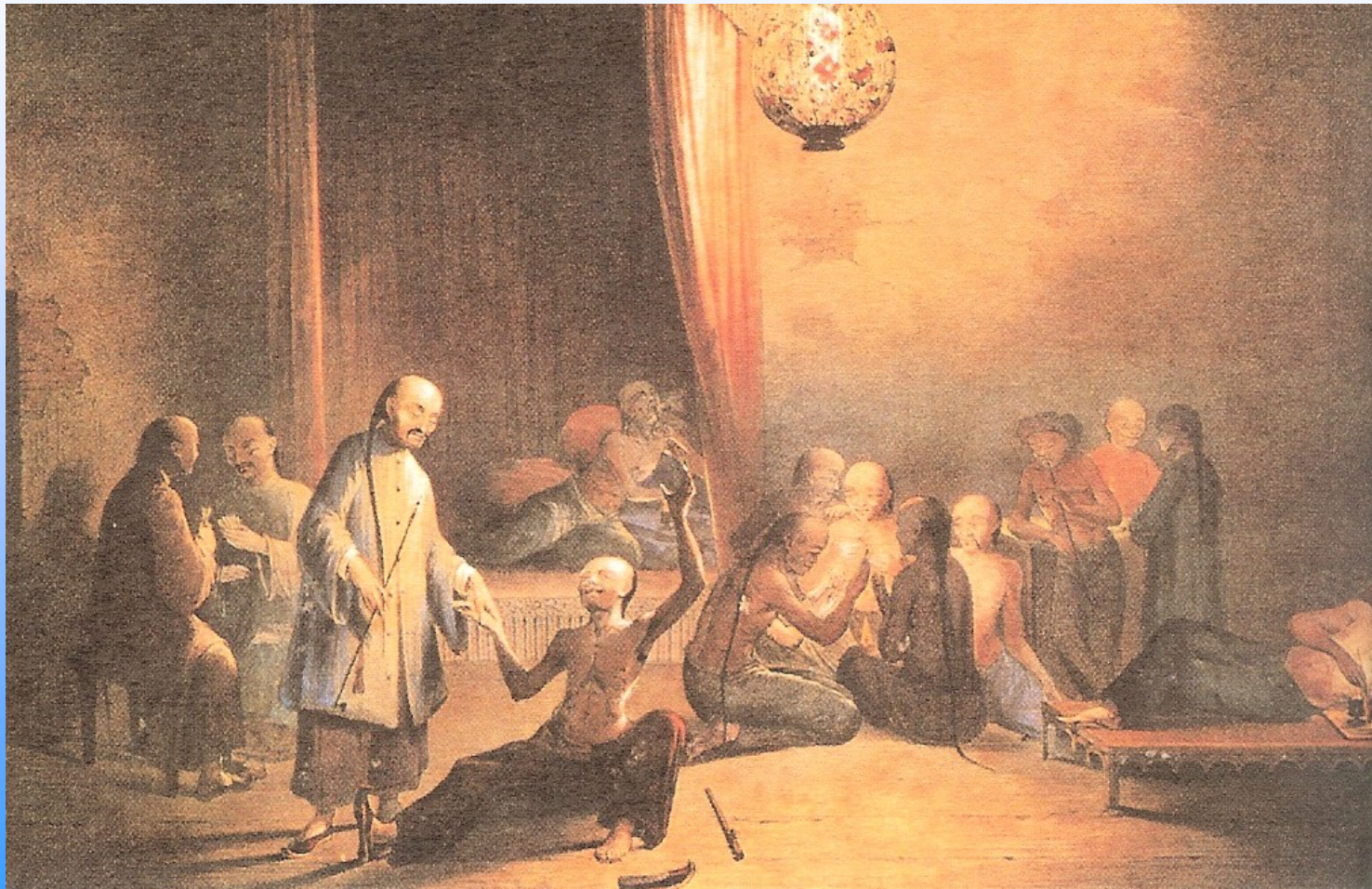
Smlouva o přátelství a obchodu mezi USA a Siamem (1833)

- Představuje poměrně typický příklad (z hlediska obsahu) dohody s „exotickými státy“, o jejichž uzavření USA usilovaly.
- Obsahovala klauzuli hovořící o věčném míru a přátelství mezi oběma zeměmi.
- Umožnila americkým obchodníkům volný vstup na siamský trh a poskytla jim doložku nejvyšších výhod.
- Zavazovala Siam poskytnout pomoc případným americkým trosečníkům a občanům zajatým piráty.

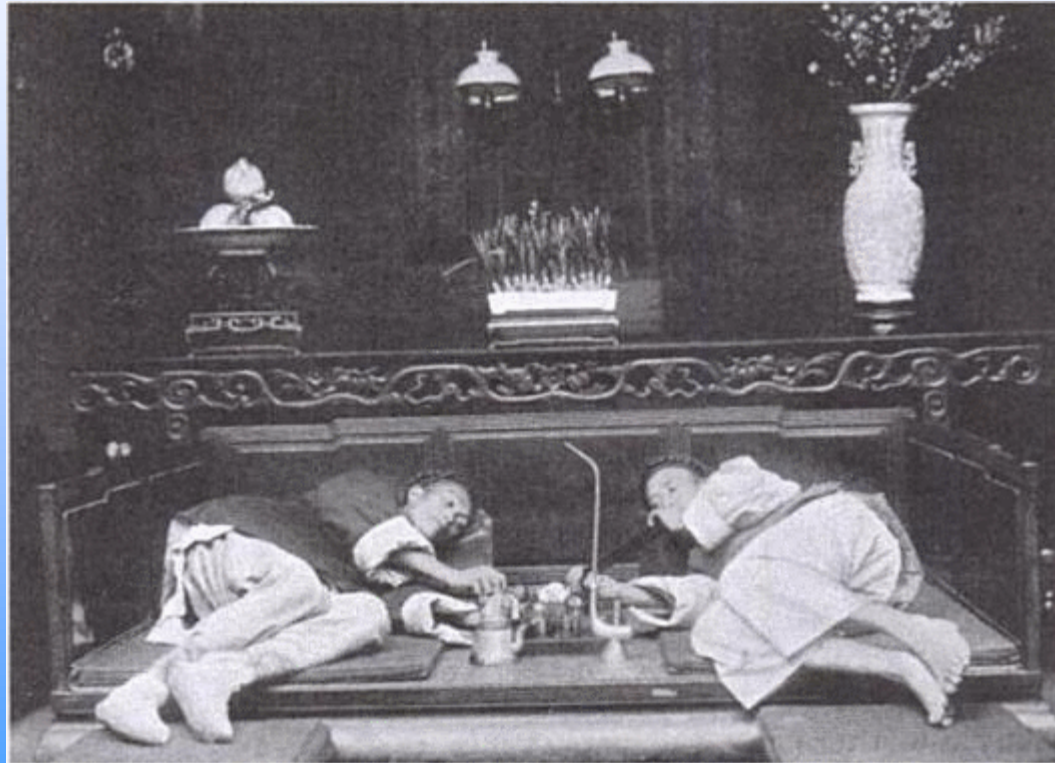
Opium

- *"Among the remedies which it has pleased Almighty God to give to man to relieve his sufferings, none is so universal and so efficacious as opium."*
(Thomas Sydenham, „otec anglické medicíny“).
- Příliv opia do Číny měl katastrofální zdravotní dopady na čínskou populaci a vedl čínské úřady k rozhodnutí zasáhnout proti tomuto obchodu.
- Stále rostoucí dovoz opia také negativně ovlivnil obchodní bilanci Číny se západními státy. Děje se tak v situaci, kdy císařská pokladna naopak naléhavě potřebuje další finanční zdroje.
- Když britští obchodníci odmítli požadavek na zastavení dovozu veškerého opia do země, Čína uvalila na VB obchodní embargo. To vedlo hlavního britské představitele v Kantonu v roce 1839 k rozhodnutí předat veškeré zásoby opia ve městě do rukou čínských představitelů, kteří všech asi 20000 beden zničili.
- Zrušení embarga současně Číňané podmiňují tím, že se cizí obchodníci zaváží nedovést opium do Číny ani nikdy v budoucnosti. Poté, co tito takový slib odmítli dát, čínští představitelé reagovali jejich vyhnáním z Kantonu.
- Tímto krokem ovšem trpělivost západních států vypršela a VB v odvetě vyslala do Číny své ozbrojené síly.

Opiové doupě v Číně očima evropského umělce (18. století)

Kuřáci opia v Číně (konec 19. století)

Příčiny první opiové války

- Z hlediska Číny bylo jediným důvodem vedoucím k válce opium a jeho dovoz do Číny. Čína si nedokázala uvědomit, že západní státy nejsou nadále ochotny snášet své nerovné postavení a čínské chování.
- Čína také absolutně nedokázala reálně zhodnotit vojenskou sílu a bohatství západních států a projevovala naprostý nezájem o západní civilizaci.
- Naopak cílem VB a dalších západních států je napravit to, co vnímají jako křivdy, a odstranit své dosavadní nerovnoprávné postavení.
- VB považuje zničené opium za soukromý majetek britských občanů a současně považuje za zcela nepřijatelné podřídit se čínskému ultimátu.

Nerovnoprávné postavení západních států ve vztazích s Čínou

- Zásadní čínské restriktce uvalené na obchod s cizími státy (jediný přístav - Kanton, obchod probíhá prostřednictvím 12 ustanovených čínských obchodníků, je silně poznamenán korupcí ze strany čínských úřadů).
- Číňané dávají najevo své pohrdání západním cizincům. Ignorance diplomatických misí vyslaných VB čínskou vládou.
- Občané západních států jsou na území Číny zcela vystaveni libovůli čínských úřadů (viz. případ Terranova).

Porážka Číny v první opiové válce (1839-1842)

- Čína se v této válce střetla jen s VB.
- Víra Číny v její moc se ukázala být pouhou iluzí.
- Válka byla sledem britských vítězství, díky nimž se v rukou VB ocitla významná čínská města Kanton, Šanghaj a další.
- 1842 uzavřena mírová smlouva v Nankingu.
- Čína se zavázala otevřít britskému obchodu kromě Kantonu i další čtyři přístavy, zaplatit VB velké finanční odškodnění a vzdala se v její prospěch Hongkongu.

Zničení čínského loďstva v Ansonově zálivu (1841)

První opiová válka a USA

- V USA jednotlivé hlasy žádající vstup do války (např. John Quincy Adams), ale celkově odpor veřejného mínění.
- Ač se jí USA aktivně neúčastní, stala se předělem z hlediska větší angažovanosti americké administrativy a Kongresu ve vztazích s Čínou a Pacifikem obecně.
- Přesto i zde platí, že prvotní impuls k větší angažovanosti amerických úřadů vzešel „zdola“ - tedy od amerických obchodníků a misionářů, případně vojenských důstojníků působících v regionu.
- Když se velitel americké eskadry v čínských vodách komodor L. Kearny dozvěděl, že smlouva z Nankingu VB zajišťuje nový celní tarif a různé obchodní výhody, obrátil se na čínského guvernéra v Kantonu se žádostí, aby se stejného zacházení dostalo i Američanům, což mu bylo přislíbeno.
- Kearny tak USA zajistil doložku nejvyšších výhod a položil základ liberalizaci obchodu s Čínou (VB si nevymohla výhodnější postavení než jiné západní země).
- Kromě toho se mu ještě v průběhu války podařilo vymoci na čínských úřadech odškodnění za škody, které utrpěli američtí obchodníci v Kantonu.

Parkerova iniciativa a Tylerovo poselství Kongresu

- Významnou iniciativu v průběhu války vyvíjeli také obchodníci v Bostonu.
- Jejich mluvčím se stal doktor Peter Parker, jenž se v dubnu 1841 obrátil na tehdejšího ministra zahraničí Daniela Webstera s žádostí o vyslání amerického vyslance do Číny a konzula na Havajské ostrovy.
- Jeho iniciativa se v administrativě dočkala kladného přijetí.
- Tylerovo poselství Kongresu (30. prosinec 1842).
- Vycházelo z Parkerovy žádosti. Počínaje tímto okamžikem se Pacifik dostal vedle Evropy a Latinské Ameriky do centra zájmu americké zahraniční politiky.
- Došlo k vyslání prvního oficiálního amerického velvyslance do Číny (Caleb Cushing).
- Cushingova smlouva (3. července 1844) = vzor pro dohody dalších západních států s Čínou.

První americký velvyslanec v Číně Caleb Cushing

Obsah Cushingovy smlouvy

- Dohoda USA přiznávala další obchodní výhody.
- Zakotvila poprvé jasně princip exteritoriality.
- Od britské smlouvy z Nankingu se odlišovala také tím, že prohlásila obchod s opiem za nezákonný. Princip exteritoriality se nevztahoval na ty americké občany, kteří se podíleli na obchodu s opiem.
- Další rozdíl oproti smlouvě z Nankingu spočíval v tom, že Cushingova smlouva nejen otevřela pět čínských přístavů americkému obchodu, ale také umožnila americkým subjektům stavět tam školy, nemocnice, kostely, aj.
- Po uzavření Cushingovy smlouvy rostla americká misionářská aktivita rychleji než samotný obchod.

Cesta k druhé opiové válce

- Problémem se ukazuje být praktická realizace uzavřených dohod, které kladli zejména místní představitelé čínského vládního urputný odpor.
- V roce 1850 také v Číně vypuklo Taipingské povstání, které se změnilo v dlouhotrvající mimořádně krvavou občanskou válku a na desetiletí zcela paralyzovalo centrální vládu.
- Časté porušování smluv a vraždy západních občanů v Číně vedou VB a Francii k přesvědčení, že je třeba si vymoci plnění ustanovení uzavřených smluv třeba i ozbrojenou silou.
- Odlišné stanovisko USA = spoléhání na sliby a dobrou vůli čínské vlády, neochota uchýlit se k použití síly.

Úryvek z textu depeše amerického komisaře v Číně Marshalla ministru zahraničí Marcymu (1853)

- *„It is my opinion that highest interests of the United States are involved in sustaining China – maintaining order here, and gradually engrafting on this worn-out stock the healthy principles which give life and health to governments, rather than to see China become the theatre of widespread anarchy, and ultimately the prey of European ambition.“*

Umučení francouzského misionáře Augusta Chapdelaina (1856) čínskými úřady posloužilo Francii jako záminka pro vstup do války

Vypuknutí 2. opiové války

- Po skončení Krymské války došly evropské velmoci k závěru, že nastal čas vynutit si změnu čínského chování.
- Britové a Francouzi jsou odhodlaní použít ozbrojenou sílu, aby si vynutili plnění dosavadních smluv, jejich revizi a rozšíření západních obchodních privilegií.
- Chtějí také získat odškodnění za útoky na západní občany a jejich majetek a chtějí získat povolení postavit v Pekingu velvyslanectví.
- Do Číny přijíždějí také ruská a americká delegace, které však nemají povolení uchýlit se k použití ozbrojené síly.
- Vojenský konflikt propukl v prosinci 1857, poté, co místní čínští představitelé v Kantonu odmítli jakkoliv vyhovět západním požadavkům.
- Kanton byl rychle dobyt, ovšem protože čínská vláda ani nyní nijak kladně nereagovala, Britové a Francouzi se rozhodli pokračovat ve vojenském tažení na Peking.
- Teprve poté přistoupili čínští představitelé k seriózním jednáním, jejichž výsledkem bylo uzavření smluv z Tjencinu (Tchien-t'ín; červen-červenec 1858).

Vysoký komisař Velké Británie v Číně James Bruce, osmý hrabě Elgin

Americká role za války a během jednání

- Během druhé opiové války hraje klíčovou roli VB a britská delegace má také rozhodující vliv na podobu smluv.
- USA se sice zdržely použití síly a nejednaly přímo ve shodě s VB a Francií, nicméně americká vláda dala již před začátkem války najevo, že považuje britské požadavky za oprávněné.
- Hlavním zájmem americké delegace bylo, aby zůstala v platnosti ujednání, která USA zaručovala stejná obchodní privilegia jako VB.
- Americká smlouva z Tiencinu se od Cushingovy smlouvy odlišovala tím, že došlo opět nepřímo k legalizaci obchodu s opiem (ale uplatňování restrikcí a vysokého cla na obchod s ním).
- Došlo k tomu proto, že Cushingova smlouva byla v praxi často stejně porušována a současně se zde projevil vliv VB.

Obnovení vojenských operací

- Došlo k němu v roce 1859 z důvodu pokračujícího nepřátelského čínského chování.
- Opětovné dobytí čínských pevností na řece Taku.
- Rozhodující vítězství britsko-francouzských vojsk v bitvě o most v Palikao a následný vstup do Pekingu.
- Pod dojmem těchto porážek je v roce 1860 čínský císař donucen uznat smlouvy z Tiencinu.

Čínská porážka v bitvě o most v Palikao (1860)

Le pont de Pa-li-Kiao, le soir de la bataille. — Dessin de E. Bayard d'après une esquisse de M. E. Vaumort (album de Mme de Bourboulon).

Trosky starého letního paláce v Pekingu vypáleného spojeneckými armádami

Důsledky opiových válek

- Před válkami to byla Čína, která výlučně určovala za jakých podmínek bude probíhat obchod a jaká práva budou mít příslušníci západních národů na čínském území.
- Po válce se Čína ocitá v pozici závislosti na světových velmocích. Není nadále schopná plně zajistit svou suverenitu a sama se postupně stává pouhým předmětem velmocenské hry.
- Je však třeba mít na paměti, že oslabení Číny bylo do značné míry dáno vnitropolitickým vývojem v Číně a dlouhotrvající neschopností centrální čínské vlády modernizovat zemi.
- Opiové války také ukázaly, že v tomto období z hlediska celkové politiky západních států vůči Číně hraje nejvýznamnější roli VB.